Asiantuntijalausunto hallituksen esitykseen valtion talousarvioksi vuodelle 2022

Niilo Mäki Instituutti kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto valtion vuoden 2022 talousarvioon. Lausuntopyynnössä oli pyydetty lausuntoa erityisesti oppimisvaikeuksien kartoittamista koskevan materiaalin tarpeesta ja riittävyydestä.

Miksi oppimisvaikeus tulee tunnistaa?

Oppimisvaikeuksien oikea-aikainen ja luotettava arviointi on ennen kaikkea hyvinvointi ja tasa-arvokysymys. On oppilaan oikeus, että hänen oppimisen vaikeutensa tunnistetaan aikaisessa vaiheessa ja hän saa tehokasta tukea oppimiseensa. Oppimisvaikeuksien tunnistaminen on tärkeää syrjäytymiskehityksen ennaltaehkäisemiseksi ja oikein kohdennettujen tukitoimien mahdollistamiseksi. Oppimisvaikeuksilla on myös merkittäviä taloudellisia vaikutuksia, jos niihin ei puututa ajoissa: riski koulupudokkuuteen ja työelämän ulkopuolelle jäämiseen kasvaa, ja yhteiskunnan tukiin joudutaan turvautumaan useammin (Eloranta, 2019). Oikeanlaisen ja oikea-aikaisen tuen kohdentaminen sitä tarvitseville, säästää myös taloudellisia resursseja.

Oppimisvaikeus voi ilmetä myös eri vaiheissa lapsen kehitystä, ja siksi arviointia on tehtävä riittävän usein läpi koulupolun. Kehityksen ja opetuksen myötä osaamisen odotukset kasvavat, ja siksi arviointi- ja seurantamenetelmien on mukauduttava kunkin oppimisen vaiheen vaatimuksiin. Jo oppivelvollisuuden laajentaminen 18 ikävuoteen edellyttää sitä, että oppimisvaikeuksien arviointia, seurantaa ja tukea on saatavilla myös siihen saakka.

Oppimisvaikeuksien tunnistaminen.

Oppimisvaikeuksien kattava tunnistaminen voidaan varmistaa vain riittävän usein koulupolun aikana suoritetuilla normitetuilla seulontamenetelmillä, johon osallistuvat kaikki oppilaat. Oppimisvaikeuksien tunnistamisessa tärkeää on se, että käytettävät menetelmät ja välineet ovat luotettavia ja niiden on osoitettu toimivan kyseisessä ikävaiheessa. Luotettavuuden taustalla on tutkimusperustaisuus ja normi- tai vähintään viiteaineiston kerääminen kohderyhmältä. Riippuen oppimisvaikeudesta, menetelmä voi olla taitotesti (esim. lukutaito) tai asiantuntijan täyttävä diagnostisen arviointilomake (esim. tarkkaavuusongelma). Pääasiallista arviointimenetelmää tulisi täydentää asiantuntijan yksilöllisellä arviolla mahdollisine lisäselvityksineen.

Oppimisvaikeuksien tunnistamisen tila Suomessa.

Oppimisvaikeus jää Suomessa edelleen liian usein tunnistamatta, jolloin lapsi ei saa tarvitsemaansa oikein kohdennettua tukea oppimiseensa. Kansainvälisesti arvioituna Suomen koululaitoksessa on perinteisesti tukeuduttu vähäisesti standardoituihin arviointimenetelmiin, eikä Suomessa ole yhtenäistä linjaa näiden menetelmien kehittämiselle ja käytölle. Menetelmien käyttö onkin melko hajanaista ja usein koulun tai yksittäisen ammattilaisen (esim. koulupsykologi tai erityisopettaja) aktiivisuuden varassa. Monet olemassa olevat menetelmät on suunnattu psykologeille tai erityisopettajille ja vain harva normitettu testi soveltuu laajamittaiseen oppimisvaikeuksien seulontaan. Useiden menetelmien normit ovat vanhentuneet. Tällä hetkellä

ainoa taho, joka auktorisoi menetelmiä käytettäväksi opetuksessa, on Ylioppilastutkintolautakunta. YTL on määritellyt lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeuden huomioon ottamista ylioppilastutkinnossa.

Arviointimenetelmien tulisi myös olla helposti käytettäviä, jotta niiden käyttö olisi mahdollisimman sujuvaa koulun arjessa. Digitaaliset ja verkkovälitteiset menetelmät tarjoavat merkittäviä etuja suhteessa perinteisiin kynä-paperi -menetelmiin. Verkkovälitteisiä arviointimenetelmiä voidaan päivittää ja kehittää jatkuvasti, teetettävät tehtävät ja niiden esitystapa voidaan vakioida, eikä oppilaan vastausten pisteyttämiseen kulu arvokasta työaikaa. Digitaaliset arviointivälineet mahdollistavat myös tutkimustiedon keräämisen oppimisen senhetkisestä tasosta valtakunnallisesti. Tätä tietoa voidaan hyödyntää PISA-tutkimusten tavoin oppimisen tason seurannassa. Kentällä on tarve yhtenäisille käytännöille ja mahdollisille menetelmille oppimisvaikeuksien tunnistamiselle kielivähemmistöissä (eri saamenkieliset, ruotsinkieliset, viittomakieliset sekä suomea tai ruotsia toisena kielenään puhuvat ja maahanmuuttajataustaiset oppijat). Oppimisvaikeuksien luotettava tunnistaminen edellyttää monien taustataitojen ja -tietojen huomioonottamista, minkä vuoksi menetelmien kehittämiseen on tärkeää ottaa mukaan alan paras asiantuntemus ja pyrkiä luomaan myös kieliriippumattomia tunnistamisen välineitä.

Tunnistamisesta tukemiseen

Oppimisen ja oppimisvaikeuksien arvioinnissa voidaan erottaa kolme tasoa: tuen tarpeen tunnistaminen, taitojen yksilöllinen arviointi ja tuen vaikuttavuuden seuranta (Heikkilä, Puttonen, & Siiskonen, 2019). Kertaluonteisen arvioinnin sijaan onkin parempi puhua prosessista: arviointia tarvitaan sekä tuen tarpeen tunnistamiseen, tuen suunnitteluun, että sen vaikuttavuuden seurantaan. Vaikuttavuuden seurannassa oppijan arvioinnista siirrytään tuen ja sen tehokkuuden arviointiin – sen avulla pystytään sanomaan, auttaako annettu tuki. Näin arviointi ja tukeminen kulkevat käsi kädessä, ja tukea muokataan tarpeen mukaan oppijan tarpeiden mukaisesti. Tuen vaikuttavuuden arvioinnin ja tuen prosessin tulisi jatkua kunnes tavoiteltu muutos yksilön taidoissa on saavutettu.

Maassamme on muutama toimija, jotka ovat kehittäneet arviointimenetelmiä tutkimus- tai kehittämistyönä (mm. Niilo Mäki Instituutti, Turun oppimistutkimuksen keskus, Hogrefe kustannus ja Lukuseula Oy). Oppimisvaikeuksien tunnistamiseen välineitä onkin jonkin verran olemassa tai kehitteillä eri ikätasoille. Sen sijaan ajantasaisia yksilöllisen arvioinnin ja erityisesti tuen vaikuttavuuden seurannan välineitä on hyvin vähän. Niiden kehittäminen on tärkeää myös toimivien tuen menetelmien kehittämisen ja toteutumisen näkökulmasta.

Suositukset

Ehdotamme, että valtion talousarviossa vuodelle 2022 huomioidaan tarve oppimisvaikeuksien tunnistamisen ja oppimisen tukemisen välineiden kehittämiseen. Suosittelemme, että erityisesti seuraavat seikat otettaisiin huomioon:

- Säännöllinen arviointi kansalliseen strategiaan, jotta oppimisvaikeudet voidaan tunnistaa ja oppilaan oppimista tukea oikea-aikaisesti.

- Luotettavien arviointivälineiden saatavuuden turvaaminen kaikille ikäryhmille riittävän kattavasti.
- Välineiden tutkimusperustaisuus ja ajantasaisuus (kattavat ja ajantasaiset normit eri ikätasoille, kehityksellisyyden tuntemus, kieli- ja kulttuurispesifisyys).
- Kielivähemmistöjen ja suomi/ruotsi toisena kielenä -oppijoiden arvioinnin erityistarpeet.
- Digitaalisten verkkovälitteisten arviointimenetelmien käyttöönotto ja hyödyntäminen myös koulukohtaisessa, alueellisessa ja kansallisessa seurannassa.
- Arvioinnin monitasoisuus.

Nämä suositukset ovat linjassa hallituksen esitykselle valtion talousarvioksi vuodelle 2022 koskien esimerkiksi kohtia:

- 3.1. Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslain 44 §:n mukainen valtionavustus varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen digitaalisten oppimisympäristöjen, taitojen, valmiuksien ja pedagogisten käytäntöjen kehittämiseen ja alueellisen ja yksilöllisen yhdenvertaisuuden tukemiseen sekä digitalisaation yhteentoimivuuden edistämiseen (enintään) 3 800 000 euroa.
- 4.3. Rahoituslain 45 §:n 2 momentin mukaiset avustukset vieraskielisten oppilaiden äidinkielen ja suomi/ruotsi toisena kielenä -opetuksen sekä heidän muun opetuksensa tukemiseen (enintään) opetus 19 975 000 euroa.

Toivomme, että lausuntomme otetaan huomioon, kun mahdollisia täsmennyksiä tai kohdennuksia valtion vuoden 2022 talousarvioon pohditaan.

Niilo Mäki Instituutin puolesta,

Juha-Matti Latvala, toiminnanjohtaja
Niilo Mäki Instituutti
juha-matti.latvala@nmi.fi, 050-441 4043

Lähteet:

Eloranta, A. K. (2019). A follow-up study of childhood learning disabilities: pathways to adult-age education, employment and psychosocial wellbeing. *JYU dissertations*.

Heikkilä, R., Puttonen, J., & Siiskonen, T. (2019). Virtaa ja välineitä luku-ja kirjoitustaidon arviointiin. *Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti: NMI-bulletin*, *29*(1).